

**СЛОЖНИ КЛИНИЧНИ ТЕРМИНИ ОТ СТАРОГРЪЦКИ ПРОИЗХОД В
АНГЛИЙСКАТА МЕДИЦИНСКА ТЕРМИНОЛОГИЯ**

Янка Иванова, Илияна Ангелова

Тракийски университет, Медицински факултет

6000 Стара Загора, България

e-mail: yivanova@yahoo.com

**COMPOUND CLINICAL TERMS OF ANCIENT GREEK ORIGIN IN THE
ENGLISH MEDICAL TERMINOLOGY**

Yanka Ivanova, Iliyana Angelova

Trakia University, Faculty of Medicine

6000 Stara Zagora, Bulgaria

e-mail: yivanova@yahoo.com

ABSTRACT

The objective of the paper is to study some peculiarities in the spelling of clinical terms in Modern English clinical terminology. The focus of study are compound clinical terms of Ancient Greek origin excerpted from Medical English textbooks for first-year students in medicine and medical studies, as well as Latin textbooks for the English-speaking students. The obtained results have been summed up and analysed. It has been that about three quarters of the medical terminology is of Greek origin. However, the Greek terms came into the English language through Latin, which is the major source of English medical vocabulary. The conclusions arrived at are that there are no hard and fast rules for spelling and pronunciation of the borrowed terms. While some of the Latin terms of Greek origin were adopted directly (*e.g. omarthrosis*), others underwent some kind of transformation in the process of becoming an English word (*e.g. laparotomia > laparotomy*). Interesting findings have been made regarding the change of the Latin endings *-ia* and *-mma* in Modern English and the preservation of others such as *-sis*, *-itis*, *-oma*.

Keywords: *Medical Latin, compound clinical terms, Greek origin, English medical terminology, transformation*

Развитието на медицинските познания в писмена и устна форма от древността до наши дни се осъществява главно с помощта на термини от латински език, обогатен с речниковия запас на старогръцкия език. Благодарение на тази основа медицинската терминология повече от всяка друга е приспособена за нуждите на общуването и взаиморазбирането на учените от цял свят, те са своеобразен „метаезик“. Трудно бихме си представили как съвременните медицински и парамедицински специалисти от различни страни биха се разбирали без интернационализми като **анамнеза, диагноза, епикриза, етиология, имунитет, клиника, патогенеза, ремисия, рецидив** и т.н.

Известно е, че за успешната работа на специалиста в която и да е област на човешкото знание, е необходимо той правилно да разбира и точно да употребява съответната специална терминология. Основната функция на термина (*лат. terminus* - предел, граница) се състои в прецизното и еднозначно назоваване на определено понятие. За разлика от общоупотребяваните думи в литературния език, с които обикновено се фиксират общи, житейски понятия, с термините се изразяват понятия от науката и техниката, т.е. научни понятия. Научното понятие се различава от житейското по това, че то е резултат от теоретично обобщение, израз на определена научна теория, на научна система от знания. Едно научно понятие винаги има дефиниция, в която се разкрива неговата същност. Именно знанието за същността на научното понятие отличава специалиста от неспециалиста.

Медицинската терминология като система от научни понятия може да бъде разделена на три основни групи термини. Първата група включва **анатомичната и хистологичната номенклатура**. Тук присъстват всички анатомични и хистологични наименования и образувания. Втората група представлява **клиничната терминология**. В това направление

намират място термини от различни специалности за болести, симптоми и синдроми, термини от патоанатомията и патофизиологията, както и наименования за операции, медицински изследвания и лечение. Третата група обособява **фармацевтичната терминология**. Към нея се отнасят названията на лекарствените форми, лекарствените средства, химическата номенклатура и названията на лекарствените растения.

Съществена особеност на имената в анатомичната номенклатура е тяхната самостоятелност – отделни думи или словосъчетания, предимно от латински и рядко от гръцки произход. В патологоанатомичната и клиничната терминология названията са съставени предимно от свързани терминоеlementи от гръцки произход (префикси, корени, суфикси) и по-рядко от самостоятелни думи от латински произход.

Какви са причините?

Първо, гръците са основателите на рационалната медицина. Съчиненията на Хипократ, (V в. пр. Хр.), смятан за първият европейски лекар и наричан още баща на медицината, допринасят за формирането на медицинската лексика на старогръцки език. Той и неговите последователи първи описват болести на основата на наблюдения, като по този начин поставят основите и издигат първите етажи на медицинската терминология. Наименованията на много болестни състояния, дадени от тях, се употребяват и днес.

На второ място, гръцкият език е подходящ за лесно построяване на сложни думи. Когато е необходимо да се изразят с термини нови болести, патологични състояния, медицински изследвания и хирургически намеси се използват гръцки елементи.

Третата причина за използването на класическите гръцки елементи е, че те създават международния медицински език.

Гръцките лекари са тези, които развиват медицината в Античността. Този процес се развива през цялото съществуване на римската държава. Заедно с това ролята на латинския език в науката нараства. Появяват се съчинения на римски учени и лекари по естествознание (Плиний Стари от I в.) и по медицински въпроси (Целз от I в.). В труда на Целз „За медицината” (De medicina), написан на класически латински език, за пръв път са въведени успоредно с гръцките и нови, латински названия в медицината. Тази паралелна употреба на гръцки и латински синоними продължава в съчиненията на римски автори, писали след него, тъй като лекарите от античната епоха били длъжни да владеят два езика, гръцки и латински.

Така още от Античността медицинската терминология започва да се оформя на двуезична гръцко-латинска основа. Това двуезичие става традиционна закономерност в развитието на медицинската терминология през следващите векове и продължава до наши дни.

Думите от гръцки произход са терминологичен фундамент за всички клинични дисциплини. Всеки медицински специалист трябва да знае значението им и правилно да употребява тази терминология. Това налага, наред със знанието на анатомичния термин, да се усвои и съответния му гръцки еквивалент.

Например, на анатомичния термин **nervus, i, m** (нерв) съответства гръцкият терминоеlement **neur(o)** - (neurologia, ae, f - наука за нервната система).

Голяма част от гръцките терминоеlementи не съществуват като самостоятелни думи в съвременната терминология, а участват като корени в състава на производните и сложните думи. Обикновено те са образувани с общия суфикс **-ia, ae, f** със значение *действие, състояние*:

nephrectomia, ae, f (от *гр. nephros* бъбрек + *гр. ektome* изрязване) - оперативно отстраняване на бъбрек

cephalalgia, ae, f (от *гр. kephale* глава + *гр. algos* болка) - главоболие

Други терминоеlementи се употребяват и като самостоятелни думи:

sclerosis, is, f - втвърдяване

phlebosclerosis, is, f - втвърдяване на вените

В процеса на формиране на латинската медицинска терминология някои гръцки думи влизат без промяна в медицинския латински език (**diagnosis, is, f** от *гр. различаване, обсъждане, преценка* - диагноза). Те стават международни термини и в различните езици или се запазват с оригиналната си морфологична структура, или претърпяват промяна най-често в окончанието. По този начин те навлизат в съответния език и стават част от него според граматическите му правила.

Въпросът за трансформирането на латинските клинични термини от старогръцки произход в медицинския английски език не е изследван задълбочено в специализираната литература. В българските и чуждите учебни пособия по медицинска терминология те обикновено са представени в дълги таблици, което изисква механичното запаметяване на десетки гръцки терминоеlementи. В англоезичните издания обикновено като първи се дава латинският термин, а след него – английското му съответствие. В някои учебници се пропуска латинският терминоеlement и той се представя само на английски, без да се прави връзка с първоначалната дума. Този подход затруднява разбирането на етимологията и усвояването на правописа на думите.

Настоящата работа има за цел изследването и обобщаването на латинските клинични термини от старогръцки произход във връзка с тяхното морфологично преобразуване в английски език. Акцентът в проучването е поставен върху сложните термини, като част от клиничната медицинска терминология. При тях словообразователните елементи имат важна роля за точността на понятия за анатомични органи и тяхното разположение, за физиологични и болестни процеси. За целта са използвани учебници за студенти по медицина, изучаващи медицински английски език, учебници по медицинска латинска терминология за обучение на английски език, както и специализирани речници. С помощта на методите на филологическо наблюдение и морфологичен анализ се систематизират вариантите за предаване на латинския термин на английски език.

За разбиране на общия смисъл на един сложен термин е важно да могат да се разграничават словообразователните елементи, от които е съставен. Например:

Значение: *нарушение на цветното зрение*

В смислово отношение сложните термини обикновено са изградени от две или повече основи от типа **подчинена основа – главна основа** (*bronchostenosis, is, f* от *гр. bronchos* бронх+ *гр. stenos* тесен - стеснение на бронх).

Съществуват и примери от типа **главна основа – подчинена основа** (*hydraemia, ae, f* от *гр. hydor* вода + *гр. haima* кръв - разводняване на кръвта).

В термини като **neurologia, traumatologia, thoracotomia** двете основи са свързани със съединителната гласна **-o-**. Тя се използва както в термини с еднородни основи от гръцки и латински произход, така и в термини хибриди от двата езика. Съединителна гласна може и да липсва, ако първата основа завършва на гласна и/или втората основа започва с гласен звук:

gastralgia, ae, f (от *гр. gaster стомах* + *гр. algos болка*) - стомашна болка

r(h)achischisis, is, f (от *гр. rhachis гръбнак, гръб* + *гр. schisis разделяне, разцепване*)-
вродена цепнатина на гръбначния стълб

При изписване на английски език някои клинични термини запазват напълно правописа на латинската дума, а други претърпяват известни промени в процеса на обособяването им като английски думи. Тези езикови процеси могат да бъдат систематизирани в следните групи:

1. Термини с напълно запазен правопис:

а) Термини, завършващи на латински на **-(i)asis, -esis, -isis, - ysis, -osis** и изразяващи **болестни състояния и процеси:**

osteochondrosis - невъзпалително дегенеративно заболяване на костта и хрущяла

omarthrosis - невъзпалително дегенеративно заболяване на раменната става

gonarthrosis - невъзпалително дегенеративно заболяване на колянната става

б) Термини, които завършват на **-itis** и означават **възпаление:**

osteochondritis - възпаление на костта и хрущяла

omarthritis - възпаление на раменната става

gonarthritis - възпаление на колянната става

в) Термини, завършващи на **-oma** със значение **тумор:**

adenomyoma - доброкачествен тумор от жлезиста и мускулна тъкан

osteochondroma - доброкачествен тумор на костта и хрущяла

haemangioma - доброкачествен тумор на кръвоносен съд

lymphangioma - доброкачествен тумор на лимфните съдове

Към тази група могат да бъдат добавени още термини със суфиксите **-ma (болестно състояние)** и **-ema (оток, обрив)**. В хода на изследването сложни думи с посочените суфикси не бяха открити.

д) Термини със суфикс **-ia** и със значение **болестно състояние или процес:**

-malacia *размекване*: chondromalacia – размекване на хрущял

-phagia *ядене, гълтане*: onychophagia – гризене на ноктите

-phobia *болестен страх*; arachnophobia – ирационален страх от паяци

2. Термини с променен правопис:

а) Сложни клинични термини със завършек **-ia**, които преминават в английски в **-y** и със смисъл на:

• Общо значение – често това са термини, добили широка популярност в английския език:

-logia > *-logy наука*, e.g. histologia > histology – наука за тъканите в организма

-opsia > *-opsy виждане, зрение*, e.g. biopsia > biopsy – микроскопски оглед на тъкан от живо тяло

-therapia > *-therapy лечение, лекуване*, e.g. physiotherapia > physiotherapy – лечение с физически методи

• Болестно състояние или процес

-megalia > *-megaly уголемяване на (орган)*, e.g. dactylomegalia > dactylomegaly – ненормално уголемяване на пръстите

-asthenia > *-asheny безсилie*, e.g. myasthenia > myastheny – мускулна слабост

-pathia > *-pathy болест, неуточно заболяване*, e.g. nephropathia > nephropathy – неуточно заболяване на бъбреците

В някои медицински речници се забелязва допускането на дублетни форми, завършващи на **-ia** за редица от термините от тази група. Например: myastheny, но и myasthenia. При сравнението с групата термини със суфикс **-ia** и със същото значение, които

твърдо не се променят в английски език (1, d), не се наблюдава никаква закономерна промяна. По тази причина не може да бъде формулирано правило за трансформиране на тези думи в английски език.

- Изследвания, манипулации и хирургически намеси
 - scopia** > -scopy *инструментално изследване*, e.g. ophthalmosopia > ophthalmoscopy – инструментално изследване на окото
 - metria** > -metry *измерване*, e.g. craniometria > craniometry – измерване на черепа
 - tomia** > -tomy *разрязване*, e.g. laparotomia > laparotomy – оперативно отваряне на коремната кухина
 - ectomia** > -ectomy *изваждане, отстраняване*, e.g. splenectomia > splenectomy – оперативно отстраняване на слезката
 - stomia** > -stomy *създаване на изкуствен отвор*, e.g. tracheostomia > tracheostomy – създаване на изкуствен отвор на трахеята
- b) Опростяване на дифтонги – нерядко на английски език се допускат дублетни форми:
 - aemia > -(a)emia *наличие на нещо в кръвта*, e.g. glycaemia / glykaemia > glyc(a)emia / glyk(a)emia – захар в кръвта
 - rrhoea > -rrhea *течение*, e.g. diarrhoea > diarrhea - диария
- c) Опростяване на завършеци и окончания:
 - **-mma**
 - gramma** > -gram *запис, снимка, картина*, e.g. phlebogramma > phlebogram – графичен запис на венозен пулс
 - **-us**
 - spasmus** > -spasm *спазъм, контракция*, e.g. bronchospasmus > bronchospasm – бронхоспазм

Клиничните термини от старогръцки произход в най-голяма степен отразяват спецификата на медицинската терминология. Наред с анатомичните и фармацевтичните наименования те изграждат професионалния медицински език. Медицинската терминология непрекъснато е в процес на движение и регулиране. Дадено наименование отмира поради остарялост или недостатъчна научност, друго се появява в резултат на научно откритие. Този процес се регулира на световни научни форуми, от Световната здравна организация и други международни институции с цел уеднаквяването на медицинската терминология и улесняването на комуникацията между специалистите от различни страни.

Студентите, изучаващи медицина на български език, активно използват както българска, така и англоезична медицинска литература. За тях е особено важно да са усвоили не само латинския термин, но и английския му еквивалент.

От друга страна, студентите, обучаващи се на английски език в българска среда, ползват само англоезична литература, но на лекции и практически занятия в клиниките те срещат латински клинични термини, каквато е практиката в България. Тъй като и латинската, и английската медицинска лексика се използват равностойно в международен план, то за тези студенти е от съществено значение да са запознати с техните особености.

Усвояването на значението и правописа на сложните клинични термини от студентите е приоритетна задача за преподавателя по чужд език. Като отчитат спецификите на работата с двете групи студенти, преподавателите по латински и английски език трябва да се стремят да изградят трайни знания върху този вид терминология с цел подготовка за изучаването на клиничните дисциплини.

Изводи

1. Английската клинична терминология се базира до голяма степен на утвърдените международни латински термини от старогръцки произход.
2. Значителен брой термини са със запазен правопис, но други са опростени чрез промяна на завършека или дифтонга.
3. Не се наблюдават твърди правила в процеса на промяна на правописа от латински на английски език.
4. Възниква необходимост от специално внимание върху този тип термини в процеса на обучение по медицински английски език.

Литература

1. Ангелова, И. 2014: Ангелова, И. Латински език с медицинска терминология за специалисти в направленията по здравни грижи, обществено здравеопазване и социални дейности. Стара Загора.
2. Арнаудова, П., 2003: Арнаудова, П. Нова медицинска полиглотна и епонимна терминология на седем езика. София.
3. Fitzgerald, P., M. McCullagh, R. Wright, 2010: Fitzgerald, P., M. McCullagh, R. Wright. English for medicine in Higher Education Studies, course book. UK
4. Ikonomova, I., 2014: Ikonomova, I. Latin and Introduction to Medical Terminology for Students of Medicine and Dental Medicine. Varna.
5. Stankova, I., 2015: Stankova, I. Latin medical terminology, textbook. Sofia.